

การพัฒนาแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพ ของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

The development of a model of local wisdom capital
management aiming at the promotion of productivity
In mahasawat community, nakhon pathom province

ทวีวัฒน์ จิตติเวชกุล¹ ลักษณะพร โรจน์พิทักษ์กุล²
ปรีชา ดิลกวุฒิสิทธิ์³ และ กิตติวงศ์ สาสวด⁴

¹สาขาวิชาการจัดการเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

^{2, 3, 4}บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

¹Email: tvs.bgn@hotmail.com ; ²Email: laksana.roj@gmail.com ; ⁴Email: kitiwong-8@hotmail.com

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ คือ 1) เพื่อศึกษาบริบท และสภาพชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการผสมผสานของการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณประกอบด้วยสมาชิกชุมชนมหาสวัสดิ์ 364 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือ ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 13 คน ให้การสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญ 7 ท่าน ที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อร่างรูปแบบการพัฒนา และผู้เชี่ยวชาญอีก 7 ท่าน ที่ให้การรับรองความถูกต้องเหมาะสมของรูปแบบ

ผลการศึกษาครั้งนี้มีดังต่อไปนี้ : ชุมชนมหาสวัสดิ์ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ที่โปรดเกล้าฯ ให้มีการขุดคลองมหาสวัสดิ์ เพื่อใช้เป็นเส้นทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ สมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในปัจจุบันมีการจัดการใช้ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการส่งเสริมผลิตภาพชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบสำคัญในการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม มี 3 ด้าน คือ ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม ซึ่งแต่ละด้านประกอบด้วยองค์ประกอบย่อย และกระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และรูปแบบที่ผู้วิจัยและผู้เชี่ยวชาญพัฒนาขึ้น เรียกว่า รูปแบบศาลดิน (SALADIN MODEL) ประกอบด้วยปัจจัยหลัก คือ 1) วัฒนธรรมการพึ่งตนเอง 2) วัฒนธรรมการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 3) ภาวะผู้นำ 4) จิตสำนึกรับผิดชอบ 5) การยึดมั่นในกฎเกณฑ์ กติกา 6) การบูรณาการกิจกรรม และ 7) การประสานพลังเครือข่าย

ผู้วิจัยเสนอแนะให้ผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนพึงตระหนักถึงความสำคัญของทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชน และกระตุ้นให้บรรดาสมาชิกชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนที่เหมาะสม และยั่งยืน เพื่อว่าชาวชุมชนทั้งหลายจะสามารถพึ่งตนเอง และลดการพึ่งพาภายนอกได้มากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการ, ทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น, ผลิตภาพชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to: 1) study community context. 2) Study factors affecting the success of local wisdom management, and 3) develop a model of Local Wisdom Capital Management Aiming at the Promotion of Productivity in Mahasawat Community, Nakhon Pathom Province. This study used mixed methods of quantitative research and qualitative research. The sample used for quantitative research was comprised of 364 members of Mahasawat Community, attained by simple random sampling. The tool used for data collection was a questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, means, and standard deviation. On the other hand, the sample used for qualitative research was comprised of 13 key informants used for in-depth interview, 7 experts used for a focus group drafted the development model, and 7 experts used for the model verification. The qualitative data was analysed by means of content analysis.

The results of the study were as follows: Mahasawat community has been founded in the regime of King Rama IV who originated the digging of Mahasawat Canal in order to be used as a route to Phra Pathom Chedi in Nakorn Prathom Province. Most people in Mahasawat Community are farmers. At present, there has been effective utilization of local wisdom capital for the promotion of community productivity. The elements of local capital management of Mahasawat Community was comprised of 3 aspects, namely: cultural capital, human capital, and social capital. Each aspect was comprised of factors and process affected the success of the community local wisdom capital management. and The model developed by the researcher and experts was called SALADIN MODEL consisted of 7 factors, namely : 1) Self-reliance culture 2) Altruism culture 3) Leadership 4) Accountability 5) Do & Don't 6) Integration of activities, and 7) Networks collaboration.

The researcher recommended that all persons related to community development should realize the importance of local wisdom capital existing in community, and urge members of community to participate in the appropriate and sustainable development of community, in order that they could rely on themselves and reduce external dependency as much as possible.

Keywords: management, local wisdom capital, community productivity

วันที่รับบทความ : 07 กรกฎาคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ : 28 สิงหาคม 2562

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 05 กันยายน 2562

1.บทนำ

การพัฒนาประเทศให้มีความเจริญทันสมัยตามแบบอย่างประเทศที่พัฒนาแล้ว มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาค่าสำคัญ 3 อย่าง คือ ความยากจนข้นแค้น ความไม่รู้หนังสือ และความเจ็บป่วย ดังนั้นการพัฒนาที่ผ่านมาของประเทศไทย จึงเน้นที่การทำให้ทันสมัย คือ พัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรม วัดความเติบโตจากระบบเศรษฐกิจ ใช้เทคโนโลยี และระบบทุนนิยมเป็นเครื่องมือ เน้นกระจายรายได้ เพื่อให้เกิดการบริโภค

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ [1] ซึ่งประเวศ วะสี [2] และเสรี พงศ์พิศ [3] ให้ความเห็นว่าระบบเศรษฐกิจทุนนิยมให้ความสำคัญกับทุนที่เป็นเงิน เปลี่ยนสิ่งต่างๆให้เป็นเงินเพื่อประโยชน์ในการคำนวณ ทำให้ทุนอื่น หรือทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนมากกลายเป็นเงินของคนส่วนน้อย และของคนต่างชาติ นอกจากนั้นยังเร่งรัดให้เกิดการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยเพื่อให้เศรษฐกิจเจริญเติบโต และนำมาเป็นตัวชี้วัดระดับการพัฒนา เรียกว่า GDP (Gross Domestic Product)

ไสว บุญมา [4] เห็นว่าแนวทางทุนนิยมไม่ใช่แนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพราะตัวเลข GDP มุ่งแต่ส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มรายได้และเพิ่มการผลิตโดยละเลยมิติอื่น เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความเหลื่อมล้ำในสังคม และคุณภาพชีวิต เป็นต้น ซึ่งการมีทรัพยากรสินมากไม่ได้หมายถึงการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเสมอไป สอดคล้องกับอี. เอฟ. ชูเมกเกอร์ [5] ที่เห็นว่าการวัดมาตรฐานการครองชีพด้วยจำนวนการบริโภคประจำปี โดยสมมติว่าผู้ที่บริโภคมากจะอยู่ดีกินดีกว่าผู้ที่บริโภคน้อย เป็นวิธีที่ไร้เหตุผล หากให้ความหมายของระบบเศรษฐกิจแค่การวัดตัวเลขทางสถิติ ภาคอุปสงค์ ภาคอุปทาน ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หรืออัตราผลตอบแทนการลงทุนเท่านั้น และเดวิด สมิธ [6] เห็นว่าเศรษฐกิจที่แท้จริงคือประชาชนความหวัง ความกลัว ความฝัน นโยบายเศรษฐกิจจึงต้องเป็นพลวัตร และสร้างสรรค์ทำให้เกิดระบบการพึ่งพาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ลดปัญหาการพึ่งพิงผู้อื่นด้วยเงินทุน

ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพึ่งตนเองของชุมชน คือการให้ความสำคัญกับทุน ในท้องถิ่น หรือทุนของชุมชนที่มีอยู่ คือ ทุนทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นพลังชุมชนอยู่เคียงคู่กับชุมชนต่างๆ ในสังคมไทยมาตลอด สอดคล้องกับ James C. Scott ที่เสนอว่า จาริต ประเพณี วิถีชุมชน ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นอาวุธอันเดียวที่เหลืออยู่ เพราะพลังอย่างอื่นไม่สามารถสู้กับฝ่ายผู้มีอำนาจได้ แต่การรวมตัวกันของชุมชน ยิ่งเข้มแข็งก็ยิ่งยากที่ฝ่ายผู้มีอำนาจจะครอบงำ และบังคับให้ทำสิ่งที่ต้องการได้ง่ายๆ ในขณะที่ทรัพยากรทางธรรมชาติ ถูกทำลายไปเกือบหมด แต่วัฒนธรรมยังคงเป็นอาวุธอันเดียวที่ยังคงเหลืออยู่ของชาวนาและคนยากจน [7]

การดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม เป็นการศึกษาที่มีความมุ่งหมายจะแสวงหาคำตอบสำหรับแก้โจทย์ปัญหาของประเทศ และนำเสนอเป็นแนวทางกระตุ้นต่อมคิดและร่วมชี้นำสังคมไทย ที่แม้จะยังต้องพัฒนาอยู่ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และระบบสังคมแบบอุปถัมภ์พึ่งพากัน เป็นการพัฒนาที่ยึดโยงอยู่กับแนวคิดความทันสมัย แนวคิดหลังทันสมัย แนวคิดทุนนิยม โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่เน้นการเพิ่มความเติบโตของเศรษฐกิจด้วยผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ พัฒนา

ประเทศโดยมีแผนยุทธศาสตร์ชาติ บูรณาการ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนแบบองค์รวม ด้วยความมุ่งหวังให้เกิดความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน สร้างความเติบโตของประเทศด้วยนวัตกรรม ต้องการความมีเสถียรภาพทางสังคม ต้องการลดความเหลื่อมล้ำ ก้าวพ้นกับดักประเทศรายได้ปานกลาง หลุดพ้นการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน สร้างแนวทางรับมือ กับสถานการณ์การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ มีความพอเพียงเป็นทางสายหลัก หากจะอาศัยแต่เพียงทุนทางด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสนับสนุนการพัฒนาเพียงอย่างเดียวไม่อาจเพียงพอได้ เห็นได้จากผลสรุปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่เข้ามามากกว่า 50 ปี ที่มีการปรับทิศทางและแนวโน้มกลับมาให้ความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้ทุนที่มีในชุมชน ทุนทางสังคม ทุนวัฒนธรรม ทรัพยากรมนุษย์ และเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและนำเสนอแนวทางพัฒนาระแสทางเลือก โดยใช้ทุนที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งแต่ละพื้นที่มีมากน้อยไม่เท่ากัน คือทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น อันประกอบด้วย ทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม เลือกพื้นที่ชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม เป็นพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย เพราะเป็นพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งในการจัดการ โดยใช้ทุนอื่นๆ นอกจากทุนทางเศรษฐกิจ มุ่งศึกษาบริบท สภาพ องค์ประกอบ กระบวนการจัดการ และปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการ ยกร่างเป็นรูปแบบ การจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชน

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อศึกษาบริบทชุมชน และสภาพทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อศึกษาองค์ประกอบ และปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

2.3 เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติบรรยาย และสังเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา บริบทชุมชน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กลุ่มองค์กรและเครือข่าย ผู้นำชุมชน และประเด็นที่เกี่ยวกับทุนภูมิปัญญาในชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม จากข้อมูลหัตถ์ภูมิ

3.2 การศึกษาภาคสนาม เพื่อค้นหาสภาพ และปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมหาสวัสดิ์ โดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน และใช้แบบสอบถาม เก็บข้อมูลจากเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนของชุมชนมหาสวัสดิ์ ซึ่งมีจำนวน 3,967 ครัวเรือน (ข้อมูลจากองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ ณ วันที่ 30 กันยายน 2560) [8] เก็บข้อมูลครัวเรือนละ 1 คน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างตามวิธีของทาร์โร ยามาเน่ [9] ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สัดส่วนความคลาดเคลื่อนเท่ากับ 0.05 คิดเป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ คือ 364 คน เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายตามสัดส่วน ได้แบบสอบถามจำนวน 364 ฉบับ นำมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบระดับความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และนำข้อมูลไปประกอบการยกร่างเป็นรูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ ต่อไป

3.3 การดำเนินการยกร่างรูปแบบ

3.3.1 การยกร่างครั้งที่ 1 โดยผู้วิจัย ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบบันทึกการสัมภาษณ์เชิงลึก และกระบวนการมีส่วนร่วมกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

3.3.2 การยกร่างครั้งที่ 2 ดำเนินการโดยจัดประชุมสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 7 คน ประกอบด้วย อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและประเพณี จากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐม และสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการและการพัฒนาจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพุทธมณฑล และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครปฐม ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมกับ

ชุมชน จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และสำนักงาน กศน. อำเภอพุทธมณฑล เพื่อยกร่างและปรับปรุงร่างรูปแบบ

3.3.3 ดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขร่างรูปแบบตามที่ได้รับข้อเสนอ และส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณารับรอง

3.4 การนำเสนอรูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องทางด้านการปกครอง ด้านการจัดการความรู้ ด้านการพัฒนา และด้านส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน จำนวน 7 ราย ประกอบด้วย นายอำเภอพุทธมณฑล วัฒนธรรมจังหวัด พัฒนาการจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในชุมชน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ เพื่อพิจารณารับรองยืนยันความเหมาะสม ความสอดคล้องของรูปแบบการจัดการกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอเพื่อเผยแพร่รูปแบบต่อไป

4. ผลการวิจัย

4.1 บริบทและสภาพทั่วไปชุมชนมหาสวัสดิ์

ชุมชนมหาสวัสดิ์เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จุดเด่นคือ มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคธุรกิจ และหน่วยงานภาคประชาสังคมที่มีความเข้มแข็งสมาชิกในชุมชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ มีประเพณีวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่ดำเนินการตลอดทั้งปี นอกจากนั้นยังมีผู้นำ ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และบุคคลสำคัญในชุมชนที่ขับเคลื่อนกิจกรรม นำสมาชิกในชุมชนดำเนินงาน ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ส่วนทางด้านสังคมมีลักษณะที่เด่นชัดของชุมชนคือมีความเชื่อถือศรัทธา เคารพรักในพื้นที่ ชุมชน ท้องถิ่น และคล่องด้วยความสำนึกว่าเป็นคลองที่ขุดขึ้นด้วยพลังศรัทธา มีการบูรณาการการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่ามีการประสานพลังเครือข่ายของชุมชนให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ

4.2 ผลการศึกษาสภาพการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมหาสวัสดิ์ ประกอบด้วยการจัดการทุน 3 ด้าน ดังตารางที่แสดง

ตารางที่ 1 สภาพการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นฯ

สภาพ การจัดการทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ ชุมชนมหาสวัสดิ์ โดยรวมทั้ง 3 ด้าน	จำนวน (คน) $n = 364$			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ ที่
1. ด้านทุน ทางวัฒนธรรม	3.53	.68	มาก	2
2. ด้านทุนมนุษย์	3.51	.69	มาก	3
3. ด้านทุนทางสังคม	3.67	.73	มาก	1
เฉลี่ยภาพรวม ทั้ง 3 ด้าน	3.57	.62	มาก	

จากตาราง พบว่าความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพ การจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมผลิตภาพของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม ทุกด้านมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงที่สุดคือ ด้านทุนทางสังคม รองลงมาคือด้านทุนทางวัฒนธรรม และน้อยที่สุดคือ ด้านทุนมนุษย์

4.3 ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมหาสวัสดิ์

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์จากข้อมูลเชิงปริมาณ และข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมหาสวัสดิ์ ประกอบด้วยการจัดการทุน 3 ด้าน ดังนี้

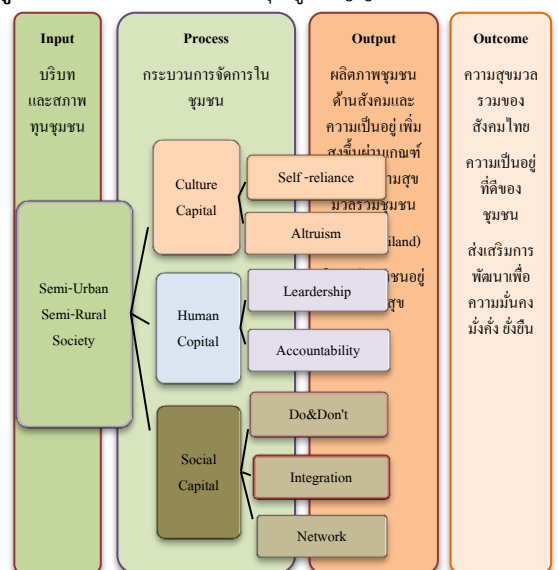
4.3.1 ด้านทุนทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยวัฒนธรรม การพึ่งตนเองของคนในชุมชน ซึ่งมีที่มาจากการเป็นชุมชนริมคลองมหาสวัสดิ์ พื้นที่ตั้งอยู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี ทำให้ต้องประสบกับปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ตลอดเวลาในฤดูน้ำหลาก คนในชุมชนมีลักษณะแบบพึ่งตนเองเป็นนิสัยส่วนตัว ไม่พึ่งรอที่จะขอความช่วยเหลือหรือไม่ไว้รอคอยหน่วยงาน หรือผู้ใดเป็นการเฉพาะ สิ่งที่จะช่วยตนเองได้ สมาชิกในชุมชนจะทำก่อนเป็นครั้งแรก และอีกส่วนประกอบหนึ่งที่สำคัญคือการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ คือน้ำจากลำคลองมหาสวัสดิ์ ในการทำการเกษตร เมื่อมีเศษขยะ เศษสวะที่มาจากสายน้ำเป็นจำนวนมาก ทำให้ต้องดูแลจัดการไม่เว้นแต่ละวัน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีนิสัยในการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ

ซึ่งกันและกัน เพราะชุมชนไม่อาจดำรงอยู่ด้วยลักษณะที่โดดเดี่ยวได้

4.3.2 ด้านทุนมนุษย์ ประกอบด้วย การมีผู้นำในชุมชนที่มีศักยภาพหลากหลาย มีภาวะผู้นำในการนำพาองค์กร หน่วยงาน และชุมชนไปในทิศทางที่พึงประสงค์ มุ่งเน้นการส่งเสริมสนับสนุนความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชนให้ดีขึ้นเพิ่มขึ้นสอดคล้องกับเกณฑ์ตัวชี้วัดสู่ระดับชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข และการมีสมาชิกในชุมชนที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ และมีสำนึกร่วมกันในการผลักดันความสุขมวลรวมของชุมชนสู่ความอยู่เย็นเป็นสุข

4.3.3 ด้านทุนทางสังคม ประกอบด้วยความเชื่อถือศรัทธา ความรักในสายน้ำและลำคลอง จนกลายมาเป็นรูปแบบของคนในชุมชนที่มีวินัย ให้ความเคารพต่อกติกา กฎเกณฑ์ของห้าม ข้อควรปฏิบัติทางสังคม และระเบียบปฏิบัติของสมาชิกในชุมชน รูปแบบการบูรณาการสิ่งที่มีอยู่ของชุมชน ใช้ประโยชน์ จากสิ่งที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า ไม่ได้สร้างสิ่งใหม่ที่ไม่จำเป็นและรูปแบบการจัดการเครือข่าย ใช้ประโยชน์จากชุมชนหรือกลุ่มเครือข่ายต่างๆ เช่น ชุมชนไซเบอร์ ชุมชนที่ราชการจัดตั้ง กลุ่มอาชีพ กลุ่มธุรกิจ กลุ่มวิสาหกิจ ชุมชนเครือข่าย กลุ่มสมาคม กลุ่มประชาสังคม กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจ และการเป็นสมาชิกกลุ่มจิตอาสา เป็นต้น

รูปที่1 กระบวนการจัดการทุนภูมิปัญญาฯ

5. อภิปรายผล

ข้อค้นพบและผลการศึกษาที่พัฒนาขึ้นจากงานวิจัยนี้ เรียกว่ารูปแบบการจัดการแบบ ศาลาติน หรือ SALADIN MODEL ประกอบด้วย ปัจจัยหลัก 7 ประการ ดังนี้

5.1 Self-reliance Culture วัฒนธรรมการพึ่งตนเอง ของชุมชนมหาสวัสดิ์ เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จของการทุน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญประการแรก มีหลักคิดมาจากการตั้งเป้าหมายพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด ลดการพึ่งพาคนอื่น และลดการพึ่งพิงภายนอก เพราะความช่วยเหลือจากผู้อื่นไม่จริงยั่งยืนตลอดไป ต้องพึ่งตนเอง และช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด

5.2 Altruism Culture วัฒนธรรมการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีที่มาจากสมาชิกในชุมชนมหาสวัสดิ์ มีจิตสำนึกสาธารณะ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร่วมกันบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชนและส่วนรวมเป็นเนืองนิจในเทศกาล และโอกาสที่สำคัญต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นพฤติกรรมที่ส่งเสริม สนับสนุนการเพิ่มผลิตภาพทางด้านสังคม และความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

5.3 Leadership ภาวะผู้นำ ในชุมชนมหาสวัสดิ์มีผู้นำ ผู้รู้ ปรารักษ์ชุมชน และครูภูมิปัญญาที่มีภาวะผู้นำ มีความสามารถมีศักยภาพมีวิสัยทัศน์ที่คิดและทำเพื่อชุมชนจำนวนมากนับเป็นทุนมนุษย์ที่มีมูลค่าส่งเสริมผลิตภาพทางด้านสังคม และร่วมกันพัฒนาชุมชนสู่ระดับอยู่เย็นเป็นสุข

5.4 Accountability จิตสำนึกรับผิดชอบ สมาชิกในชุมชนที่มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และชุมชน เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และประโยชน์ต่อสาธารณะเป็นที่ตั้ง

5.5 Do&don't การยึดมั่นในกฎเกณฑ์ กติกา เป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จของชุมชนมหาสวัสดิ์ มาจากการมีศรัทธาต่อสายน้ำ ลำคลอง ผืนแผ่นดิน ที่ส่วนหนึ่งเป็นที่ดินพระราชทานที่ได้รับจัดสรรให้เป็นที่ดินทำการเกษตร จึงเกิดความหวงแหน และรักษากติกาในการอยู่ร่วมกัน ขยายเป็นการระบียบ กฎหมาย กฎเกณฑ์ของชุมชน

5.6 Integration of Activities ชุมชนมีกิจกรรมการบูรณาการให้เกิดประโยชน์ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและทางสังคม เช่น การจัดการท่องเที่ยววิถีเกษตร ตลาดน้ำชุมชน การกำจัดผักตบชวา การรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน การแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในชุมชน เป็นต้น

5.7 Network collaborations การประสานพลังเครือข่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางสังคม เครือญาติ เครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการ เครือข่ายทางเทคโนโลยี ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในชุมชนมหาสวัสดิ์ ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายความเป็นญาติพี่น้องกันในชุมชน มีนามสกุลที่มีค่าขึ้นต้น หรือลงท้ายว่า “สวัสดิ์” ไม่น้อยกว่า 50 นามสกุล เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน และการนับถือเป็นญาติพี่น้องเป็นพลังเครือข่ายที่นำมาใช้ได้อย่างเกิดประโยชน์สูงสุด

ความเป็นญาติกัน หรือคนที่คุ้นเคยกัน นำมาซึ่งการช่วยเหลือกัน การประสานประโยชน์ และพลังในการประกอบกิจการต่างๆ ให้สำเร็จลุล่วงได้ ถือเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ ปรากฏเด่นชัด และเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จในการจัดการของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

สรุปการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละด้านเพื่อส่งเสริมให้เกิดการเพิ่มผลิตภาพทางสังคม ความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม ประกอบด้วย ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการที่เป็นรูปแบบ 7 ประการเป็นหลักการจัดการเพื่อการพัฒนาว่า “ชุมชนมหาสวัสดิ์ มีปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการ มาจาก วัฒนธรรมพึ่งตนเอง วัฒนธรรมการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ภาวะผู้นำ จิตสำนึกรับผิดชอบ การยึดมั่นในกฎเกณฑ์ กติกา การบูรณาการกิจกรรม และการประสานพลังเครือข่าย”

รูปที่ 2 รูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนมหาสวัสดิ์ จังหวัดนครปฐม

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ภาครัฐควรกำหนดมาตรการพัฒนาชุมชนแบบใหม่ โดยการส่งเสริมจิตสำนึกในการเพิ่มผลิตภาพของชุมชนในด้านต่างๆ โดยบูรณาการทรัพยากรที่มีในชุมชนให้เกิดประโยชน์ คุ่มค่า และทั่วถึงด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม และใช้ประโยชน์จากผู้นำที่ไม่เป็นทางการภายในชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ ในชุมชน และอีกประเด็นที่สำคัญ คือ ควรให้ความสำคัญกับการประยุกต์และส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคม ให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจภายในแต่ละชุมชนด้วย

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

6.2.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการต่อชุมชนมหาสวัสดิ์

1) ควรสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายภายนอกที่คล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน และเครือข่ายภาครัฐ เครือข่ายภาคธุรกิจเอกชน เครือข่ายภาคประชาสังคม

2) ควรใช้แผนชุมชนที่มาจากความคิดเห็นของสมาชิกเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก

3) ควรมีการจัดการถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชนโดยผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญของชุมชน เพื่อรองรับการศึกษาจากหน่วยงาน องค์กร และชุมชนอื่น

4) ชุมชนต้องดำรงทุนภูมิปัญญาทั้งทุนทางวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ และทุนทางสังคมภายในองค์กร ชุมชนให้ยังคงอยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยอาจจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เกิดการเชื่อมโยง ประสาน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความไว้วางใจ ความผูกพัน และความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคมในระดับต่างๆ อาทิ กลุ่มที่หน่วยงานราชการจัดตั้ง กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเดียวกัน กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เครือข่ายทางไซเบอร์ กลุ่ม Line กลุ่ม Face book เพราะการมีทุนภูมิปัญญา เป็นเสมือนเครื่องมือที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการทำงานร่วมกันของคนในชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น และประสบความสำเร็จเพื่อความยั่งยืนของชุมชน

5) ควรสร้างภูมิคุ้มกันจากผลกระทบ ของนโยบายในการพัฒนาประเทศของรัฐบาลแต่ละยุคสมัยที่มีแนวนโยบายแตกต่างกันเพราะที่ผ่านมาจากศักยภาพที่มีของชุมชนมหาสวัสดิ์ ทำให้ยังสามารถปรับตัวอยู่ได้ สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่จาก

ทิศทางและปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่รวดเร็ว อาจทำให้ชุมชนจะต้องเพิ่มระดับการจัดการ และรักษาทุนภูมิปัญญาให้มีความเข้มแข็ง คงอยู่ และสืบทอดสู่สมาชิกรุ่นต่อไปของชุมชนให้ได้

6.2.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการต่อชุมชนอื่น

1) ชุมชนอื่นๆ ควรได้มีโอกาสศึกษา ดูงาน แลกเปลี่ยนหยิบยืม ถ่ายโอนความรู้ ประสบการณ์ บุคลากร ศิลปวัฒนธรรมระหว่างกันกับชุมชนมหาสวัสดิ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

2) ชุมชนอื่นๆ ควรมีระบบการคิด วิเคราะห์ ค้นหาความเข้มแข็ง วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของตนเอง เพื่อนำมากำหนดแนวทางแก้ไข ปัญหาและวางแผนปฏิบัติการของชุมชนต่อไป

3) ในด้านการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา แต่ละชุมชน ควรมีการจัดทำแผนชุมชน ระดมการมีส่วนร่วมสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพระหว่างกัน ให้ความสอดคล้องกับความสนใจของคนในชุมชนยิ่งขึ้น

6.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

6.3.1 นำรูปแบบการจัดการของชุมชนมหาสวัสดิ์ไปเป็นตัวแบบบูรณาการสำหรับศึกษาชุมชนอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์จากการใช้งานวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนต่อไป

6.3.2 ควรศึกษาการพัฒนาารูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญา แต่ละด้าน คือ ด้านทุนทางวัฒนธรรม ด้านทุนมนุษย์ ด้านทุนทางสังคม หรือทุนภูมิปัญญาด้านอื่นๆ เพื่อให้ได้ตัวแบบการพัฒนาแต่ละด้านเป็นฐานข้อมูลรองรับการพัฒนาประเทศ สังคม ท้องถิ่น และชุมชนอื่นๆ และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน เหมาะสมบริบทของแต่ละชุมชนในประเทศไทย

6.3.3 ควรศึกษาการจัดการส่งเสริมผลิตภาพชุมชนในด้านอื่นๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านการให้บริการ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เพื่อเป็นฐานข้อมูลให้ชุมชนใช้เป็นจุดแข็งสำหรับการพัฒนาต่อไป

6.3.4 ควรศึกษารูปแบบการจัดการด้านการเพิ่มคุณค่าและการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่แฝงไป

ด้วยคุณค่าที่แตกต่าง และหลากหลาย ให้ชุมชนมีทางเลือกในการพัฒนาที่เพิ่มมากขึ้น

6.3.5 ควรศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการทุนภูมิปัญญาที่มีความสัมพันธ์กับการสร้างความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์การพัฒนาประเทศ

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน, พิมพ์ครั้งที่ 21, กรุงเทพฯ: ผลิตธรรม, 2561.
- [2] เสรี พงศ์พิศ, ร้อยคำที่ควรรู้, กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์, 2547.
- [3] ประเวศ วะสี, พลังขับเคลื่อนการจัดการตนเองบนแผ่นดินไทย, กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน, 2557.
- [4] ไสว บุญมา, หายนะ ฤาสันอารยธรรม, กรุงเทพฯ: กรุงเทพฯธุรกิจ, 2555.
- [5] E.F. Schumacher, เศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, 2557.
- [6] David M Smick, The Great Equalizer เศรษฐกิจภาคประชาชน, สมพงษ์ สุวรรณจิตกุล แปล กรุงเทพฯ: ปัญญาชน, 2560.
- [7] Scott, James C. Weapon of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance. New Haven: Yale University Press, 1985.
- [8] แผนยุทธศาสตร์การพัฒนากองการบริหาร ส่วนตำบลมหาสวัสดิ์ พ.ศ. 2558-2562 ฉบับที่ 2
- [9] Yamane, Taro, Statistics: an introductory analysis, New York: Harper and Row, 1973.